

Els adults joves del segle XXI, una forma diferent d'encarar la vida?

- La generació actual d'adults joves és molt diferent de la dels seus pares: més preparada, més diversa i amb un conjunt de valors diferents.
- Els adults joves retarden fites vitals com l'emancipació, la vida en parella o la paternitat, mentre que la tipologia de llars és més diversa.
- Les grans forces que expliquen aquests canvis són, essencialment, dues: les transformacions culturals i l'entorn econòmic.
- Els factors cíclics que han frenat les decisions dels nous adults joves perdran intensitat en els propers anys. No obstant això, les forces de fons, com la secularització o les transformacions econòmiques, continuaran ben presents i suggereixen que, a grans trets, els canvis de comportament dels joves han arribat per quedar-se.

Perfil dels adults joves: una generació diferent

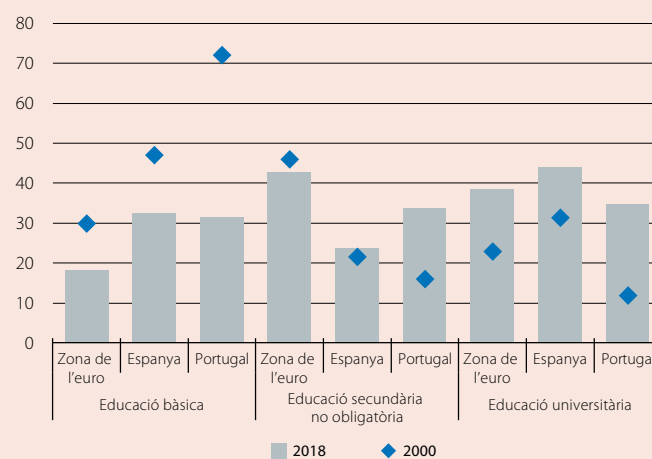
Gairebé 11,2 milions d'espanyols i 2,4 milions de portuguesos són adults joves en l'actualitat, la població d'edat compresa entre els 20 i els 39 anys que representa la primera part de l'edat adulta (la que ja ha aconseguit «la plenitud de creixement o desenvolupament», segons la definició de la RAE). En termes biològics, aquest desenvolupament fa referència a una plena capacitat reproductiva, malgrat que, en un sentit més ampli, respon a la presa de decisions pròpies de manera independent. Aquesta població pren les primeres decisions de l'etapa adulta, que engloben l'educació avançada (màsters, postgraus, etc.), l'emancipació, la formació d'una família, la maternitat/paternitat, així com la feina en un conjunt d'anys clau per al desenvolupament laboral. Tot això explica que el futur de la nostra societat estigui influenciat per les decisions que prenguin els adults joves. En aquest article, analitzarem els canvis sociodemogràfics dels nostres adults joves, així com les raons que els empenyen a aquests canvis i les conseqüències per al conjunt de la societat.

Els adults joves representen una part significativa de la població en edat laboral. El 2018, constituïen el 37% de la població en edat laboral a Espanya (el 35,8% a Portugal), un pes significatiu però inferior al que tenien al començament del segle, quan representaven gairebé la meitat de la població en edat laboral a Espanya (el 48%) i una mica menys a Portugal (el 44,8%). En la propera dècada, s'espera que el pes dels adults joves es mantingui en un nivell similar i que, el 2030, representi el 36% de la població en edat laboral tant a Espanya com a Portugal.

Més enllà del seu pes, la generació actual d'adults joves és molt diferent de les anteriors. En termes d'educació, els adults joves són ja una generació àmpliament preparada. Tant a Espanya com a Portugal, més de dos terços tenen estudis per damunt del nivell educatiu bàsic.¹ Una situació molt diferent a la de l'any 2000, quan el 47% dels adults joves espanyols i el 72% dels portuguesos només tenien el nivell educatiu bàsic (vegeu el primer gràfic). Així mateix, la formació educativa ha anat més enllà i han augmentat de forma significativa els adults joves amb estudis universitaris superiors i que fan màsters i doctorats. A Espanya, fins i tot, la proporció d'universitaris supera la mitjana de la zona de l'euro, al contrari del que passa amb l'educació secundària superior, que inclou la formació professional, menys expandida a Espanya que a la zona de l'euro.

Nivell educatiu dels adults joves

Percentatge (%)

Font: CaixaBank Research, a partir de dades d'Eurostat.

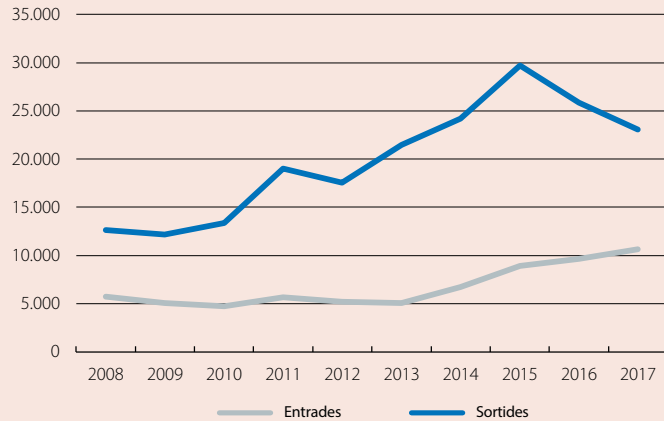
Els adults joves són, també, una generació més diversa i més mòbil. Un de cada cinc adults joves residents a Espanya el 2018 ha nascut fora del país (l'any 2000, representaven només el 5,1% de la població en aquesta franja d'edat). Aquesta diversitat d'origen és molt superior també a la de la mitjana poblacional (el 9,8%), ja que els fluxos d'immigració es concentren en les edats de major participació en el mercat de treball (la franja dels 20 als 39 anys). De cada quatre joves immigrants, un va néixer en un altre país de la UE i tres fora de la Unió, sobretot a l'Amèrica Llatina i al Marroc. A Portugal, el 9,2% dels joves eren immigrants el 2018, un percentatge també molt superior al de la mitjana poblacional (el 4,1%).

1. En concret, que han finalitzat l'educació primària o l'educació secundària obligatòria (població entre els 25 i els 39 anys).

D'altra banda, els joves nadius són més mòbils que abans. Empesos, en part, per la crisi, més joves espanyols van marxar d'Espanya a partir del 2009, xifra que va assolir un màxim de 30.000 joves el 2015 i que es va reduir fins als 23.000 el 2017.² En contrapartida, des de l'inici de la recuperació econòmica, el nombre de joves nadius que han tornat a Espanya (vegeu el segon gràfic) mostra una tendència clarament alcista. Així i tot, aquestes xifres representen un percentatge reduït del total de la població jove adulta (el 2017, les sortides representaven el 0,2% de la població entre els 20 i els 39 anys i les entrades, el 0,1%).

Fluxos d'entrada i de sortida de persones nascudes a Espanya entre 20 i 39 anys

Nombre

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'INE.

En particular, ajornen projectes vitals que, en el passat, havien definit aquesta etapa, com l'emancipació, la vida en parella o la paternitat. Per exemple, a Espanya i a Portugal, gairebé dos terços dels joves continuen vivint amb els pares,³ un percentatge que ha augmentat de forma significativa als dos països i que se situa molt per damunt de la mitjana de la zona de l'euro (vegeu el quart gràfic).

Com analitzem més endavant, les causes del retard en l'emancipació són múltiples. La secularització i l'individualisme creixents de les nostres societats poden relaxar les normes socials en relació amb el moment i amb l'ordre de fites vitals com el matrimoni o la paternitat/maternitat, però aquestes fites estan influenciades per factors econòmics. El resultat és que els espanyols, de mitjana, contreen matrimoni al voltant de 7 anys més tard que el 1990 (als 35 anys els homes i als 33 anys les dones). A Portugal, els homes es casen als 32 anys i les dones als 30,4 anys, uns 6 anys més tard que el 1990, una tendència que s'observa a la majoria de països avançats.

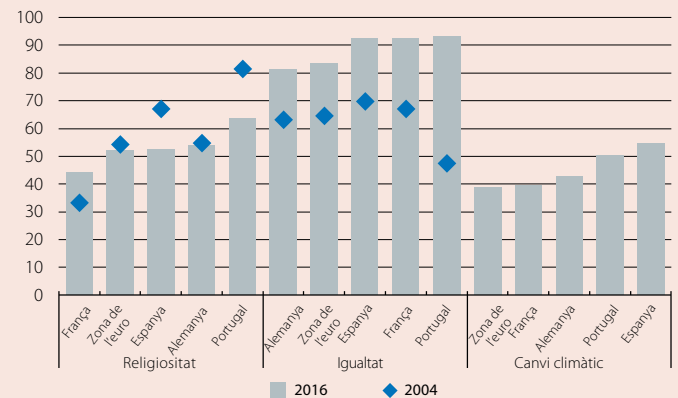
Aquest canvi té implicacions rellevants, ja que, normalment, la vida en parella afavoreix un estil de vida més estable i la presa de decisions que representen un major compromís a llarg termini. Així, una característica dels adults joves amb importants conseqüències socials és el retard en l'edat en què es té el primer fill, que ha passat dels 28 anys el 1995 als 31 anys el 2016 per a les dones espanyoles i portugueses (vegeu el cinquè gràfic), amb la conseqüent reducció del nombre de fills, que ja era prou baix als dos països. En concret, el 2016, per cada 1.000 dones entre 20 i 39 anys, van néixer 117 nens a Espanya i 125 a Portugal, molt per sota dels 157 que van néixer a Alemanya o dels 180 que van fer-ho a França.

Així mateix, la generació d'adults joves actual té uns valors molt diferents dels dels seus pares (vegeu el tercer gràfic). Tant Espanya com Portugal són països molt més seculars que uns pocs anys enrere. El sentiment religiós s'ha reduït de manera clara entre els adults joves i molt més que a la resta de la zona de l'euro (que ja era més secular). Així mateix, els joves donen cada vegada més importància a valors com la igualtat entre els homes i les dones. Per exemple, cada vegada més individus pensen que els homes no han de tenir més prioritat que les dones a l'hora d'obtenir una feina, una opinió que no era tan majoritària uns anys enrere. Així mateix, els adults joves es preocupen per altres qüestions, com el canvi climàtic, en particular a Espanya i a Portugal.

Atesos aquests canvis, no és estrany que la generació d'adults joves actual es comporti de manera molt diferent que abans.

Canvi en els valors dels adults joves

Percentatge (%)

Notes: Religiositat fa referència al percentatge d'individus entre 20 i 39 anys que es declaren religiosos. Igualtat correspon al percentatge d'individus entre 20 i 39 anys que consideren que els homes no han de tenir més prioritat per obtenir una feina que les dones. Canvi climàtic correspon al percentatge d'individus entre 20 i 39 anys que estan molt preocupats pel canvi climàtic (no preguntat el 2004).

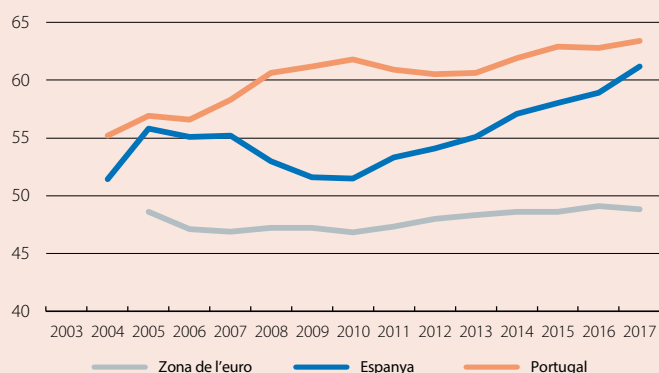
Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'European Social Survey (ESS).

2. Segons l'estadística de fluxos migratoris de l'INE, elaborada a partir del padró municipal. Aquesta estadística pot subestimar els fluxos totals si les migracions més curtes dels nadius no s'hi registren. Vegeu González-Ferrer, A. (2013), «La nueva emigración española. Lo que sabemos y lo que no», Fundación Alternativas, núm. 18/2013.

3. Segons Eurostat, el 2017, el 61,2% dels joves entre 18 i 34 anys continuaven vivint amb els pares a Espanya i el 63,4% a Portugal.

Adults joves que viuen a casa dels pares *

Percentatge (%)

Nota: * D'edat compresa entre els 18 i 34 anys.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades d'Eurostat.

joves en les últimes dècades són, essencialment, dues: les transformacions culturals i l'entorn econòmic. Així ho apunten estudis com el de Matthias Studer i coautors,⁵ que demostra que la tendència a una major secularització i l'evolució del mercat laboral han contribuït als canvis en la formació de llars dels adults joves. En la mateixa línia, Daniel Cooper i María José Luengo-Prado,⁶ economistes de la Reserva Federal de Boston, documenten que tres variables econòmiques clau (la taxa d'atur regional, la situació laboral de la persona i la ràtio regional entre el preu de l'habitatge i la renda dels joves) expliquen una bona part del retard en l'emancipació.⁷ Per la seva banda, tant Zachary Bleemer i coautors⁸ com Frederick Furlong⁹ mostren que, als EUA, l'impacte de la Gran Recessió del 2007-2009, l'increment del cost de l'habitatge i l'increment del cost dels estudis han contribuït al retard en l'edat d'emancipació.

En termes culturals, tendències com la secularització creixent de la societat i altres canvis de valors han portat a postular la hipòtesi que les economies avançades viuen una segona transició demogràfica.¹⁰ Segons aquesta hipòtesi, des dels anys seixanta, les preferències dels individus han evolucionat cap a valors que donen més importància a l'autorealització de les persones i a l'autonomia individual. Així, les societats exhibeixen una menor voluntat de prendre decisions que impliquin un compromís a llarg termini. En altres paraules, mentre que la primera transició demogràfica es caracteritzava per una caiguda de la mortalitat i de la fertilitat, aquests canvis de valors comporten una segona transició caracteritzada per la reducció dels matrimonis, l'augment dels divorcis, l'ajornament del moment de tenir fills i la disminució del nombre de fills.

Pel que fa als canvis en l'entorn econòmic, hem de distingir entre els fenòmens de naturalesa cíclica i les transformacions econòmiques de fons. Si ens centrem en els primers, els adults joves d'avui dia són una generació marcada per la recessió econòmica

Així mateix, es diversifica la tipologia de llars. Tant a Espanya com a Portugal, augmenta la proporció de parelles sense fills (representen el 22% i el 24% del total de llars, respectivament), així com les llars monoparentals (que representen el 3% a Espanya i el 4% a Portugal). D'altra banda, sembla que la desestandardització del tipus de llar és més marcada entre els individus amb ingressos més baixos.⁴

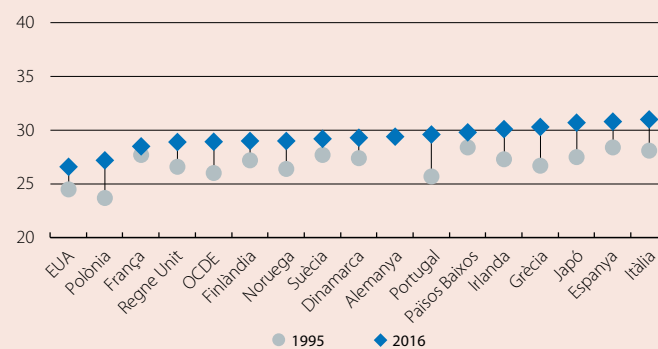
Què explica el nou perfil dels adults joves?

Anem, doncs, a analitzar què ha empès els nous adults joves a ajornar tant l'emancipació com la formació d'una família i a conformar estructures familiars més diverses. La naturalesa d'aquestes causes ens donarà pistes sobre fins a quin punt aquests canvis seran temporals o permanents.

Les grans forces que han modelat el comportament dels adults

Edat mitjana de les dones en tenir el primer fill

Anys

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'OCDE («Society at a Glance 2019»).

4. Vegeu Zimmermann, O. i Konietzka, D. (2017), «Social disparities in destandardization. Changing family life course patterns in seven European countries», *European Sociological Review*, 34(1), 64-78.

5. Studer, M., Liefbroer, A. C. i Mooyaart, J. E. (2018), «Understanding trends in family formation trajectories: An application of competing trajectories analysis (CTA)», *Advances in Life Course Research*, 36, 1-12.

6. Cooper, D. i Luengo-Prado, M. J. (2018), «Household formation over time: Evidence from two cohorts of young adults», *Journal of Housing Economics*, 41, 106-123.

7. L'estudi analitza diferències entre dues cohorts d'adults joves nord-americans: els nascuts entre el 1957 i el 1965 i els nascuts entre el 1980 i el 1984. En la seva anàlisi, les variables demogràfiques (sexe, educació, raça, etc.) i econòmiques (taxa d'atur, cost de l'habitatge, estat ocupacional, etc.) expliquen el 70% de la diferència entre els dos grups (la variable d'interès és la probabilitat de no haver-se emancipat).

8. Bleemer, Z., Brown, M., Lee, D. i Van der Klaauw, W. (2014), «Tuition, jobs, or housing: What's keeping millennials at home», In Staff Report 700, Banc de la Reserva Federal de Nova York.

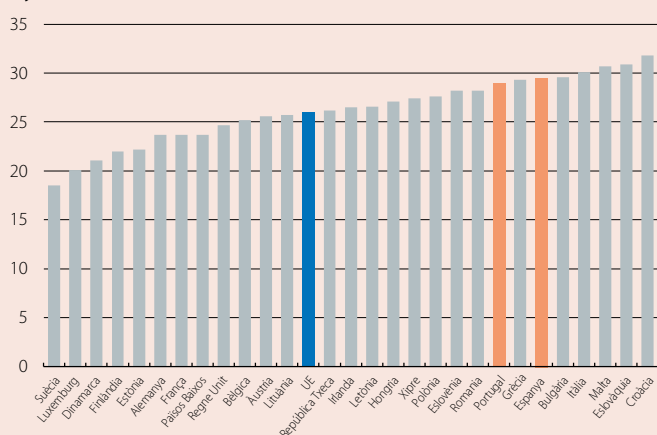
9. Furlong, F. (2016), «Household formation among young adults», FRBSF Economic Letter, Banc de la Reserva Federal de San Francisco.

10. Lesthaeghe, R. (2014), «The second demographic transition: A concise overview of its development», *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(51), 18.112-18.115.

que va començar el 2008: han hagut de prendre les primeres grans decisions com a adults (com el nivell d'estudis desitjat, l'entrada al mercat laboral i la formació d'una família) en el moment econòmic més turbulent de les últimes dècades. Aquesta recessió va penalitzar, en especial, els treballadors joves, que van patir un repunt més intens de l'atur, es van trobar amb més dificultats per aconseguir una feina estable i van afrontar una caiguda més severa dels ingressos. Per exemple, entre el 2008 i el 2016, a Espanya, el salari mitjà va caure el 14,9% per als treballadors entre 20 i 24 anys i el 8,9% entre els treballadors entre 25 i 29 anys (en relació amb un increment acumulat del 5,8% per al conjunt de treballadors de tots els grups d'edat).¹¹ A més a més, la taxa d'atur dels treballadors espanyols entre 20 i 39 anys va assolir un màxim del 30% el 2013, amb una fracció d'aturats de llarga durada del 58% en aquest grup d'edat (màxim registrat el 2014) i una incidència de la temporalitat superior a la de la resta de la població, xifres que han millorat de llavors ençà, però que encara es mantenen en nivells relativament elevats.¹² De fet, la recessió tindrà, probablement, efectes persistents sobre els ingressos de l'actual generació d'adults joves: diversos estudis demostren que les condicions en què el treballador entra al mercat laboral (tipus de contracte, salari, sector d'activitat, etc.) tenen impactes sobre les condicions laborals futures que triguen a esvaire-se.¹³ Finalment, a aquestes dificultats al mercat laboral, cal afegir el fort increment del cost de l'habitatge, amb un creixement molt superior al dels ingressos dels adults joves. En concret, com es comenta en un article recent del Banc d'Espanya,¹⁴ els preus de l'habitatge han registrat un avanç acumulat proper al 27% (en termes nominals) entre el començament del 2014 i el final del 2018, xifra que contrasta amb la caiguda dels ingressos dels joves comentada més amunt.¹⁵

Edat mitjana en què els joves s'independitzen

Anys

Font: CaixaBank Research, a partir de dades d'Eurostat.

En segon lloc, hi ha tres grans dinàmiques econòmiques de fons que, probablement, han contribuït als canvis de comportament dels adults joves: la globalització, la transformació tecnològica i l'augment de la participació laboral de la dona. Com ja hem analitzat en altres monogràfics,¹⁶ en les últimes dècades, la globalització i el canvi tecnològic han afavorit una transformació de l'ocupació cap a relacions laborals menys estables (és a dir, amb una major incidència dels contractes de curta durada i de treballadors per compte propi)¹⁷ i han premiat l'assoliment d'un nivell educatiu més alt.¹⁸ Així, aquests fenòmens incentiven l'ajornament de l'emancipació i de la formació de famílies, ja que requereixen dedicar més temps a l'educació i comporten una major incertesa sobre l'estabilitat dels ingressos futurs. Per la seva banda, també cal destacar el paper de l'increment de la participació laboral de la dona: a Espanya, entre el 2002 i el 2018, la taxa d'activitat de les dones entre 20 i 39 anys ha passat del

69,3% al 79,3% (amb un màxim del 82% el 2013-2014). No obstant això, les diferències institucionals en el tipus d'estat del benestar permeten acomodar de diferent manera aquestes forces latents que afecten el conjunt de les economies avançades: com s'observa al sisè gràfic, els joves dels països escandinaus, on hi ha un entorn més favorable a l'emancipació, es continuen independitzant quan són més joves.¹⁹

11. Les dades sobre els ingressos dels nous adults joves dels EUA també són molt il·lustratives: mentre que l'universitari mitjà que va entrar al mercat laboral en els anys noranta va aconseguir un increment salarial acumulat del 50% entre els 23 i els 28 anys, per als que van entrar al mercat laboral el 2008 l'augment acumulat va ser del 25%.

12. Segons l'enquesta de població activa del 1T 2019, a Espanya, la franja d'edat entre 20 i 39 anys té una taxa d'atur del 17%, amb una fracció d'aturats de llarga durada del 36%, i el percentatge d'assalariats entre 20 i 39 anys amb contracte temporal és del 37%.

13. Vegeu Kahn, L. B. (2010), «The long-term labor market consequences of graduating from college in a bad economy», *Labour Economics*, 17(2), 303-316.

14. Alves, P. i Urtasun, A. (2019), «Evolución reciente del mercado de la vivienda en España», *Boletín Económico*, 02/2019, Banc d'Espanya.

15. Vegeu l'article «Com han modificat els adults joves les decisions de consum i d'estalvi?», en aquest mateix Dossier, per a una anàlisi sobre l'accés a l'habitatge dels joves espanyols.

16. Vegeu els articles «L'economia del sharing i el mercat de treball», a l'IM07/2018; «Els beneficis i els costos de la globalització», a l'IM09/2018, i «Ensenyar a aprendre: l'educació davant el canvi tecnològic», a l'IM05/2017.

17. A la UE, les anomenades «ocupacions contingents» representen gairebé el 20% dels treballadors entre els 15 i els 64 anys. Vegeu De Groen, W. i Maselli, I. (2016), «The impact of the collaborative economy on the labour market», CEPS Working Papers.

18. Per exemple, segons ho mostren les dades dels EUA, mentre que, el 1980, els ingressos setmanals mitjans dels assalariats amb títol universitari eren el 40% superiors als dels treballadors amb educació secundària, el 2018, ja eren el 80% superiors.

19. Els països escandinaus destaquen per proporcionar un paquet complet de mesures per facilitar l'emancipació i la fertilitat (amb la combinació d'ajudes financeres, permisos de maternitat i paternitat flexibles, i una oferta de serveis per a la cura dels fills), així com per la coneguda «flexiseguretat» del mercat laboral: una legislació laboral molt flexible, però amb uns subsidis d'atur relativament generosos i un fort suport de les polítiques actives per facilitar una reintegració reeixida en el mercat laboral.

I en el futur què?

En un entorn econòmic com l'actual, de creixement sostingut i de millora del mercat laboral, els factors cíclics que han frenat les decisions dels nous adults joves haurien de perdre força. Una excepció serà, possiblement, la presa de riscos. I és que diferents estudis²⁰ demostren que la presa de riscos de les famílies està fortament relacionada amb les experiències viscudes (quelcom que il·lustrem a l'últim gràfic), de manera que és probable que l'experiència de la passada crisi financera comporti una menor preferència pels actius financers amb més risc. D'altra banda, les forces de fons, com la secularització o les transformacions econòmiques, continuaran molt presents. Així, és probable que tant l'emancipació com la paternitat i la maternitat es continuïn produint més tard. A més a més, també és probable que continuem veient una major diversitat en els tipus de famílies i, en particular, un menor percentatge de matrimonis. Per exemple, en un estudi del 2011, l'OCDE²¹ projecta que, el 2030, les famílies monoparentals poden arribar a representar entre el 20% i el 30% de les llars amb fills en països com Alemanya, els EUA o el Japó (el 15%, el 24% i el 6,5% el 1990, respectivament). Així mateix, l'estudi també indica que, el 2030, podria haver-hi entre el 30% i el 40% de llars formades per una única persona als principals països membres de l'OCDE.

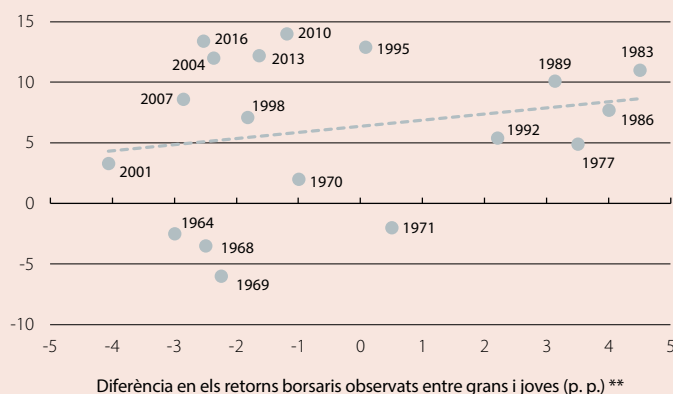
Per al cas d'Espanya, les projeccions de llars de l'INE apunten al fet que, entre el 2018 i el 2033, la creació de llars serà més dinàmica que en l'última dècada però inferior a la de la fase expansiva anterior. En particular, l'INE projecta que es crearan gairebé 1,8 milions de llars noves (un increment del 9,6%), entre les quals guanyaran pes les llars més petites. En concret, el 2033, les llars unipersonals representaran el 28,8% del total (el 25,4% el 2018), mentre que la proporció de llars amb tres o més membres disminuirà del 44,2% del 2018 al 39,6% el 2033. Finalment, en aquest context, no és estrany que les projeccions més recents d'Eurostat assenyalin que la fertilitat es mantindrà per sota de la taxa de reemplaçament de 2,1 fills per parella a les principals economies de la zona de l'euro.

Per acomodar aquestes tendències de fons, les mesures que cal adoptar transcendeixen l'àmbit de les polítiques socials. En concret, facilitar l'emancipació i, alhora, fer-la compatible amb l'assoliment del nivell d'estudis desitjat i amb la incorporació al mercat laboral per part dels joves no depèn només de disposar d'una oferta àmplia de beques o de préstecs per finançar els estudis. Aquesta transició també es veu afavorida per polítiques que facilitin el pas de l'etapa educativa a la inserció laboral (per exemple, amb programes com la formació dual, que combinen la formació educativa amb la participació en l'activitat productiva)²² o que redueixin les fonts d'inestabilitat laboral dels joves, com l'elevada dualitat del mercat de treball.²³ Així mateix, pel que fa a la fertilitat, diferents estudis assenyalen que mesures concretes com els permisos de paternitat milloren la probabilitat de tenir un segon fill i redueixen el risc de separació.²⁴ No obstant això, també és clau fomentar un entorn que permeti compatibilitzar la vida laboral de les dones i dels homes amb la cura de la família (per exemple, amb una oferta de serveis per a la cura dels fills) i que ofereixi una xarxa de protecció contra les fluctuacions dels ingressos familiars: l'experiència històrica mostra que, sense aquesta xarxa, la inseguretat econòmica retarda la formació de famílies i redueix la fertilitat.²⁵ Acomodar les forces que expliquen els canvis demogràfics descrits més amunt és un repte per a les polítiques públiques, però, també, per al conjunt de la societat, perquè les empreses i els treballadors també juguen un paper clau en la decisió dels seus models organitzatius. Facilitar la conciliació familiar, potenciar l'educació i la inserció laboral i, en definitiva, fomentar la fertilitat ajuda a pal·liar els efectes de l'envelliment poblacional i genera beneficis que, a més d'esperonar el creixement econòmic i de millorar la sostenibilitat del sistema de pensions, repercuten sobre el conjunt de la societat.

Josep Mestres Domènech i Adrià Morron Salmeron

EUA: experiències viscudes i participació en borsa

Diferència en la participació en borsa entre grans i joves (p. p.) *

Notes: * Fracció de famílies que posseeixen actius borsaris (més grans de 65 anys – més joves de 45 anys).

** Retorn real de l'S&P 500 (mitjana dels 50 anys anteriors - mitjana dels 20 anys anteriors).

Font: CaixaBank Research, a partir de dades del Survey of Consumer Finance elaborat per la Fed.

20. Vegeu Malmendier, U. i Nagel, S. (2011), «Depression babies: do macroeconomic experiences affect risk taking?», The Quarterly Journal of Economics, 126(1), 373-416.

21. OCDE (2011), «The future of families to 2030: projections, policy challenges and policy options».

22. Vegeu Bentolila, S., Cabrales, A. i Jansen, M., «The Impact of Dual Vocational Education on the Labor Market Insertion of Youth: Evidence from Madrid», FEDEA.

23. Vegeu Becker, S. O., Bentolila, S., Fernandes, A. i Ichino, A. (2010), «Youth emancipation and perceived job insecurity of parents and children», Journal of Population Economics, 23(3), 1.047-1.071.

24. Vegeu Vono de Vilhena i Oláh (2017), «Family Diversity and its Challenges for Policy Makers in Europe», Discussion Paper.

25. Vegeu Chabé-Ferret, B. i Gobbi, P. (2018), «Economic uncertainty and fertility cycles: The case of the post-WWII baby boom», CEPR Discussion Paper.